

Turystyka w lasach i obszarach chronionych Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego

Aneta Marek

ARTYKUŁY / ARTICLE

Streszczenie: Wyjątkowe walory przyrodnicze i antropogeniczne sprawiają, że Śnieżnicki Park Krajobrazowy odwiedzany jest przez znaczną liczbę turystów. Gęsta sieć szlaków turystycznych umożliwia piesze wędrówki, zwłaszcza na szczyty o wysokich walorach krajobrazowych. Popularnością cieszy się również turystyka rowerowa i konna, a w sezonie zimowym szlaki te w większości wykorzystywane są na potrzeby narciarstwa biegowego. Na terenie parku znajduje się uznany w Polsce kompleks narciarski „Czarna Góra”. Spośród wielu form turystyki kwalifikowanej wymienić należy turystykę jaskiniową, która najprężniej rozwija się w dolinie Kleśnicy. Urozmaicenie walorów turystycznych na terenie parku sprzyja rozwojowi różnych form turystyki, w tym też i kwalifikowanej, co w znacznym stopniu przyczynia się do podniesienia atrakcyjności tego terenu jak i lepszego wykorzystania potencjału przyrodniczego parku.

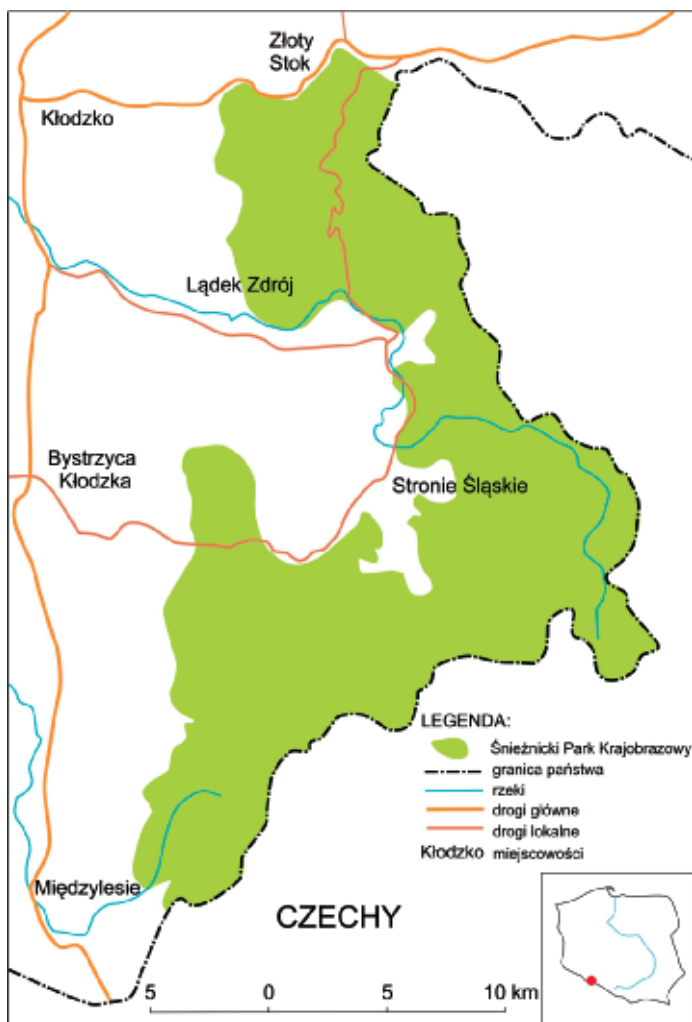
Słowa kluczowe: Śnieżnicki Park Krajobrazowy, walory turystyczne, ruch turystyczny

Abstract. Tourism in forests and protected areas of Śnieżnicki Landscape Park. The unique nature and anthropogenic values make this area being visited by significant number of tourists. The dense system of tourist routes enables the hikes, especially for the peaks of noted landscape values. There is also popular the bike and horse tourism. In the winter time these routes are used for the ski races. Within the park boundaries there is, famous in Poland, ski complex called „Czarna Góra”. Among the many qualified tourism forms, there is very popular cave tourism. It is the most visible in Klesnica valley. The variation of tourist values in the park area helps to develop different form of tourism (including qualified ones), which makes that area more attractive and helps in better usage of park's nature potential.

Keywords: Śnieżnicki Landscape Park, tourist values, tourist traffic

Wstęp

Śnieżnicki Park Krajobrazowy (ŚPK) znajduje się w południowo-wschodniej części województwa dolnośląskiego, w powiecie kłodzkiego kłodzkim, na terenie gmin Międzyzlesie, Bystrzyca Kłodzka, Stronie Śląskie, Lądek Zdrój i Złoty Stok. Według podziału administracyjnego Lasów Państwowych, omawiany obszar leży na terenie nadleśnictw: Międzyzlesie, Bystrzyca Kłodzka, Stronie Śląskie i Bardo. ŚPK o powierzchni 28 800 ha i otuliny 14 900 ha został utworzony 28 października 1981 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu (Rąkowski et al. 2002). Celem utworzenia parku była ochrona wybitnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych, historycznych i kulturowych trzech pasm górskich: Masywu Śnieżnika, Gór Białskich i Gór Złotych. Artykuł przedstawia możliwości uprawiania turystyki na obszarze ŚPK.

Ryc. 1. Położenie Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego
 Fig 1. Location of Śnieżnicki Landscape Park

Walory przyrodnicze i antropogeniczne ŚPK

Na terenie ŚPK można zaobserwować jedyny w Sudetach, poza Karkonoszami, układ piętrowości roślinnej. Wyróżnia się tereny użytkowane rolniczo (do 500 m n.p.m.), las mieszany z udziałem świerka *Picea abies*, buka *Fagus sylvatica*, jodły *Abies alba*, brzozy *Betula pendula*, grabu *Carpinus betulus*, jaworu *Acer pseudoplatanus* i modrzewia *Larix decidua* (500-1000 m n.p.m.), wysokogórski bór świerkowy (1000-1250 m n.p.m.) oraz łąki górskie i traworośla (powyżej 1250 m n.p.m.). Istotnym gatunkiem występującym w partii szczytowej Śnieżnika jest wprowadzona sztucznie na początku XX w. kosodrzewina (Wiszniowska 1996). Ponad

60% obszaru ŚPK zajmują tereny leśne, w których dominującym gatunkiem drzewostanu jest świerk, stanowiący ponad 88% składu gatunkowego drzew parku. Dalsze 4,2% drzewostanu zajmują buczyny, 2,6% brzozy, a 4,6% stanowią domieszki z takimi drzewami jak sosna *Pinus sylvestris*, dąb *Quercus robur*, jodła *Abies alba*.

Obszar ŚPK cechuje bogactwo występowania zróżnicowanych gatunków flory, takich jak: fiołek sudecki *Viola lutea*, fiołek dwukwiatowy *Viola biflora*, szczwoliGORZ pochwiasty *Conioselinum tataricum*, modrzyk górski *Cicerbita alpina*, szarota norweska *Gnaphalium norvegicum*, jastrzębiec alpejski *Hieracium alpinum*, jastrzębiec żalobny *Hieracium atratum*, zachyłek Roberta *Gymnocarpium robertianum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, czartawa drobna *Circaea alpina* i wiele innych. Uwagę zwraca również występowanie świecącego mchu – świetlika oraz rzadkich porostów: tarczownicy *Parmelia* sp. i granicznika płucnika *Lobaria pulmonaria*. Niepokojący jest fakt zanikania kilku gatunków roślinnych w wyniku przemian antropogenicznych. Do szczególnie zagrożonych wyginieciem należy zaliczyć: ostróżkę wyniosłą *Delphinium elatum*, dzwonek brodaty *Campanula barbata*, włosienicznik pędzelkowaty *Batrachium penicillatum*, zanokcicę serpentynową *Asplenium adulterinum* (Fabiszewski i Brej 1996).

Fauna parku reprezentowana jest przez liczne gatunki bezkręgowców, spośród których znotowano występowanie 55 gatunków motyli dziennych, 182 gatunki pająków, 125 gatunków skoczkogonków, 72 gatunki ślimaków oraz wiele gatunków chrząszczy, ważek i muchówek. Obszar parku zamieszkiwany jest przez liczną herpetofaunę, do której należą: padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*, traszka górską *Triturus alpestris*, żmija zygzakowata *Vipera berus*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*. Do ptaków obszaru należą m.in. pliszka górską *Motacilla cinerea*, płochacz hałny *Prunella collaris*. Potoki górskie są miejscem występowania licznych gatunków ryb: pstrąga potokowego *Salmo trutta*, pstrąga tęczowego *Oncorhynchus mykiss*, głowacza przegopletwego *Cottus poecilopus*, lipienia *Thymallus thymallus*. Na terenie parku występują 42 gatunki ssaków, wśród których notuje się gatunki rzadkie, bądź nawet zagrożone wyginieciem (Rąkowski et al. 2002). Współcześnie nie występują już 3 gatunki, które można było jeszcze obserwować w XIX w. Należą do nich wydra *Lutra lutra*, żbik *Felis silvestris* i bóbr *Castor fiber* (Wiszniewska 1996). Występują tu: muflon *Ovis musimon*. Z dalszych ssaków występują jeleni *Cervus elaphus*, sarna *Capreolus capreolus*, dzik *Sus strofa*, lis *Vulpes vulpes*, borsuk *Meles meles*, kuna leśna *Martes martes*, gronostaj *Mustela erminea*, koszatka *Dryomys nitedula*, orzesznica *Muscardinus avelanarius* i popielica *Glis glis* (Rąkowski et al. 2002). Dość liczną populację stanowią przedstawiciele 13 gatunków nietoperzy, występujące głównie w Jaskini Niedźwiedziej i licznych sztolniach (Furmankiewicz i Furmankiewicz 2006).

Zróżnicowane walory przyrodnicze parku przy jednocześnie wzrastającym ruchu turystycznym wpłynęły na utworzenie obiektów chronionych prawem. W granicach parku znajduje się 31 pomników przyrody. W grupie tej wyznaczono 27 drzew i grup drzew, 3 skałki oraz 1 grotę. Obszary o wyjątkowych wartościach przyrodniczych ujęto w formy ochrony rezerwatowej. Na terenie parku znajduje się pięć rezerwatów przyrody. Najstarszym jest „Wodospad Wilczki” położony w Międzygórzu, utworzony w 1958 r. W rezerwacie znajduje się najwyższy w Sudetach Wschodnich wodospad Wilczki o wysokości 22 m wraz ze skalistym kanionem. Rezerwat porasta las bukowy z domieszką jodły, jawora i świerka (Migoń 2003). „Puszcza Śnieżnej Białki” jest rezerwatem krajobrazowo-florystycznym o powierzchni 124,68 ha, obejmującym wschodnie zbocze szczytu Iwinka (1 076 m n.p.m.) po Przełęcz Działowe Siodło w Górach Białskich. Utworzony został w celu ochrony naturalnego i pierwotnego charakteru zbiorowisk roślinnych oraz zachowania lasu regla dolnego z buczyną górską z domieszką jaworu i świerka pospolitego. Rezerwat obejmuje fragment naturalnego lasu liściastego, stanowiący relikwiant dawnej Puszczy Sudeckiej, w którym zachowały się ponad 150-letnie buki i jawory. Kolejny rezer-

wat, „Śnieżnik Kłodzki” na północnym zboczu Śnieżnika (1 425 m n.p.m.), został utworzony dla ochrony najwyższego wzniesienia w Sudetach Wschodnich, porastanego przez roślinność zielną. Rezerwat obejmuje obszar 192,90 ha, z czego 111,7 ha powierzchni objęte jest ochroną ścisłą. Rezerwat „Nowa Morawa” położony jest w Górach Białskich na wysokości od 820 do 965 m n.p.m. i obejmuje zbocza wzniesienia Solca (977 m n.p.m.) oraz obszary źródliskowe Morawki. Rezerwat został utworzony w 1971 r. w celu ochrony drzewostanu świerka sudeckiego z udziałem jaworu i jodły oraz rzadkich gatunków chronionych. Najmłodszym rezerwatem przyrody na obszarze ŚPK jest „Jaskinia Niedźwiedzia”. Obiekt ten utworzony 8 sierpnia 1977 r. obejmuje jedną z największych w Polsce jaskiń o wyjątkowo cennej szacie naciekowej i znaleźkami kostnymi zwierząt plejstocenijskich. W skład rezerwatu wchodzi ponadto drzewostan z rzadkimi gatunkami roślin runa o powierzchni 83,55 ha oraz dwa nieczynne kamieniołomy i hałdy o powierzchni 5,50 ha (Rąkowski et al. 2002). Na obszarze rezerwatu występują zjawiska krasowe, zarówno podziemne jak i powierzchniowe, co może stanowić w połączeniu ze zwiedzaniem Jaskini Niedźwiedziej, odkrytej w 1966 r., doskonałą lekcję z zakresu geologii dla dzieci i młodzieży szkolnej.

Ważniejsze zabytki zlokalizowane są na terenach otuliny ŚPK. Architektura sakralna reprezentowana jest przez wiele świątyń z wyróżniającym się kościołem parafialnym pw. Matki Boskiej Śnieżnej na Górze Igliczna nieopodal Międzygórza. Zespoły pałacowo-parkowe należą do bardzo nielicznych na omawianym obszarze. Najmniejszy znajduje się w Trzebieszowicach, który został wzniesiony w XVI w. jako dwór obronny. Warto podkreślić, że w okolicy Łądka Zdroju znajdują się ruiny zamku Karpień, stanowiącego niegdyś centrum państwa karpińskiego (Pilch 2005). Interesujące są zespoły drewnianej architektury pensjonatowej. Spotkać je można w Międzygórzu, gdzie zabudowa ta reprezentuje styl tyrolski z przełomu XIX i XX w. oraz dzielnica willowa w Łądku Zdroju. Uwagę zwracają również stylowe domy budownictwa sudeckiego o konstrukcji zrębowej w Konradowie i Bielicach. Średniowieczne układy urbanizacyjne zachowały miasta Złoty Stok i Łądek Zdrój (Rąkowski et al. 2002).

Turystyka w ŚPK

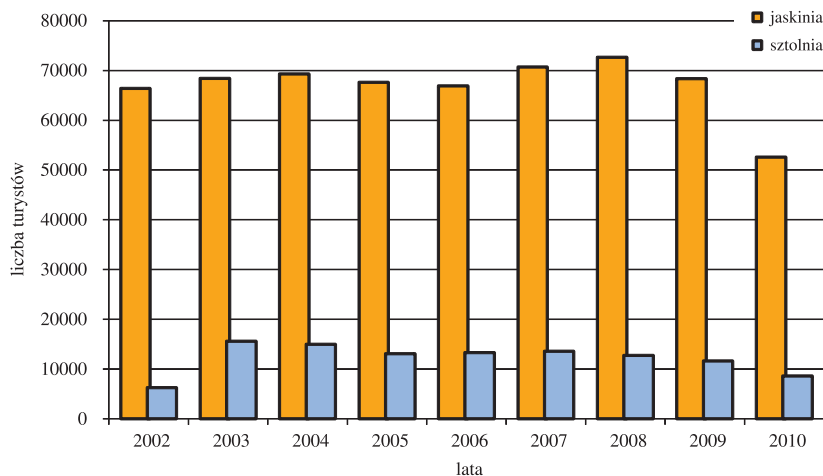
Obok walorów przyrodniczych i antropogenicznych niezmiernie ważne dla rozwoju turystyki są także walory wypoczynkowe. Są to te elementy, które stanowią minimum niezbędne do wypoczynku a jednocześnie podnoszą wartości wypoczynkowe terenu. W grupie tej znajdują się: czyste powietrze, cisza, niski stopień urbanizacji, las, walory widokowe krajobrazu czy też bioklimat. Przebywanie w środowisku leśnym wpływa uspokajająco na system nerwowy i korzystnie dla aktywności, koncentracji i regeneracji sił. Walory zdrowotne obszarów leśnych kształtowane są głównie przez szatę roślinną, która nie tylko ma dezynfekcyjne oddziaływanie na otoczenie (dzięki wydzielaniu olejków eterycznych działających bakteriobójczo i grzybobójczo), ale ponadto absorbuje gazy, filtruje pyły i ujemnie jonizuje powietrze. Dlatego lasy posiadają znaczenie bioterapeutyczne i psychoregulacyjne (Pieńkos i Podleśna-Dudicz 2008). Zróżnicowane walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz współistniejące wypoczynkowe i zdrowotne dają wiele możliwości uprawiania turystyki w okresie całego roku. Podstawą rozwoju jest wyposażenie obszaru w odpowiednie elementy infrastruktury, umożliwiające poznanie wybranych atrakcji turystycznych. Do ważnych elementów infrastruktury zalicza się drogi i parkingi, wiaty turystyczne, koleжки linowe, kąpieliska. Ważnym jest również wyposażenie w obiekty noclegowe i gastronomiczne. Na obszarze ŚPK baza ta jest dobrze rozwinięta, zwłaszcza w krajobrazie dominujące są kwatery agroturystyczne. Znaczącą atrakcją są wieże widokowe, które wybudowano na Czarnej Górze (1 205 m n.p.m.), Trójmorskim Wierchu (1 145 m n.p.m.) i Borówkowej (900 m n.p.m.). Jednym z podstawowych elementów infrastruktury turystycznej jest sieć szlaków turystycznych, łączących najbardziej unikalne i atrak-

cyjne miejsca parku. Przez teren ŚPK przebiega ponad 360 km szlaków turystycznych. Dla wzbogacenia informacji o walorach przyrodniczych utworzono na terenie ŚPK 4 ścieżki przyrodniczo- dydaktyczne. Popularnością cieszy się turystyka rowerowa po wyznaczonych szlakach oraz jej ekstremalna odmiana, uprawiana zwłaszcza na szlakach Czarnej Góry o dość dużym nachyleniu. Od kilku lat szlaki Czarnej Góry są miejscem odbywającego się rajdu rowerowego MTB. Szlaki wykorzystywane są także na potrzeby turystyki konnej. W sezonie zimowym znaczną popularnością cieszy się uprawianie narciarstwa biegowego oraz zjazdowego, które rozwinęło się zwłaszcza w ostatnich latach. Obecnie największym jest ośrodek sportów zimowych „Czarna Góra” w Siennej. Mniejsze znaczenie mają kompleksy narciarskie na Kamienicy, w Bielicach, Nowym Gieraltowie, Nowej Morawie, Łądku Zdroju i Międzygórzu.

Turystyka kwalifikowana cieszy się w ostatnich latach coraz większym uznaniem i zyskuje wielu sympatyków. Obszar ŚPK charakteryzujący się występowaniem jaskiń odwiedzany jest przez speleologów, mających możliwość eksploracji aż 15 jaskiń, w tym dolnych partii Jaskini Niedźwiedziej. Obok jaskiń speleolodzy kierują swoje zainteresowanie do licznych sztolni zlokalizowanych na zboczach Śnieżnika, Żmijowca i Janowej Góry. W wielu z nich już od XIV w. prowadzona była działalność górnicza w poszukiwaniu rud metali. Dziś sztolnie stanowią doskonałe dziedzictwo kulturowe. Kolejną formą turystyki kwalifikowanej uprawianej na obszarze ŚPK jest wspinaczka skałkowa, na potrzeby której wykorzystywane są różne formacje skalne jak Trojak, Trzy Siostry, Dzikie Skały, Goworowskie Skały, Stołowe Skały i Skalna Brama.

Podsumowanie

Zróznicowane i unikatowe walory przyrodnicze ŚPK sprawiają, że teren ten jest bardzo chętnie odwiedzany przez turystów. Niewątpliwie miejscem o największej penetracji turystycznej jest Jaskinia Niedźwiedzia, przyjmująca rocznie ok. 70 000 turystów (ryc. 2).

Ryc. 2. Ruch turystyczny w Jaskini Niedźwiedziej i Sztolni Fluorytowej w latach 2002-2010

Fig. 2. The tourist traffic in the Niedźwiedzia Cave and the fluorite adit in the years of 2002-2010

Dla porównania już ponad czterokrotnie mniej turystów dociera już do sztolni fluorytowej w nieczynnej kopalni uranu, co świadczy o unikatowych walorach jaskini oraz dobrej promocji tego obiektu. Zdecydowana większość (40%) ruchu turystycznego przypada na miesiące maj,

czerwiec, lipiec i sierpień. Należy szacować, że jedynie 20-30% turystów wybiera inne walory przyrodnicze ŚPK, skupiając się przy tym na turystyce kwalifikowanej głównie w zakresie turystyki pieszej górskiej i rowerowej a w sezonie zimowym narciarskiej.

Dla uprawiania turystyki niezwykle istotna jest dostępność komunikacyjna. Poważnym utrudnieniem dla turystów niezmotoryzowanych jest brak połączeń PKS ze Stronia Śląskiego do Kletna, a więc miejsca o największej penetracji turystycznej i zarazem bazy wypadowej w góry. Baza noclegowa i gastronomiczna jest wystarczająca i charakteryzuje ją duże zróżnicowanie w zakresie standardu i cen, ale jednocześnie nierównomierne rozmieszczenie w miejscowościach otaczających ŚPK, co może być utrudnieniem dla indywidualnych turystów wędrujących po obszarach górskich. W ostatnich latach powstała nowa zabudowa pensjonatowa w miejscowościach Sienna, Stronie Śląskie Wieś, Nowy Gierałtów. Turyści wypoczywając na obszarze ŚPK doceniają nie tylko walory przyrodnicze i antropogeniczne, ale również walory wypoczynkowe i zdrowotne, zwłaszcza, że jedno z najstarszych uzdrowisk sudeckich leży w jego otulinie.

Omawiając turystkę na obszarach przyrodniczo cennych, a niewątpliwie do nich zalicza się ŚPK warto także zauważyć negatywne zjawiska, jakie niesie ze sobą rozwój turystyki. Zmiany w naturalnym krajobrazie widoczne są podczas budowy wyciągów orczykowych, kolei linowych, wycinania drzewostanu i wyznaczania narciastrad. Pojawia się zanieczyszczenie wód, gleby i powietrza, następuje zaśmiecianie szlaków. Z innych negatywnych zjawisk obserwowalnych w Masywie Śnieżnika w wyniku nadmiernego ruchu turystycznego i presji na środowisko należy wymienić degradację gruntów i zadeptywanie muraw górskich, co sprzyja procesom erozyjnym. Zjawisko to dobrze widoczne jest na szlakach Masywu Śnieżnika oraz podczas organizowanych rajdów rowerowych MTB na Czarnej Górze. Turyści wykazują się również wandalizmem w stosunku do szaty naciekowej jaskiń i minerałów w sztolniach nieczynnej kopalni uranu w Kletnie.

Literatura

- Fabiszewski J., Brej T. 1996. *Dynamika przemian flory i roślinności*. W: Masyw Śnieżnika- zmiany w środowisku przyrodniczym. Polska Agencja Ekologiczna S.A. Wydawnictwa PAE, Warszawa.
- Furmankiewicz M., Furmankiewicz J. 2006. *Zagospodarowanie podziemnych obiektów pogórnich a problemy ochrony nietoperzy na przykładzie Sudetów*. Prace Naukowe Instytutu Górniczego Politechniki Wrocławskiej nr 117 Studia i Materiały 32: 81-92.
- Migoń P. 2003. *Ziemia Kłodzka. Przewodnik*. Eko- Graf, Wrocław.
- Pieńkos K., Podleśna-Dudicz K. 2008. *Problemy turystyki zrównoważonej w lasach*. W: Turystyka zrównoważona i ekoturystyka. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa.
- Pilch J. 2005. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*. Wyd. Arkady, Warszawa.
- Rąkowski G., Smogrzewska M., Janczewska A., Wójcik J., Walczak M., Pisarski Z. 2002. *Śnieżnicki Park Krajobrazowy*. W: Rąkowski G. (red.). Parki krajobrazowe w Polsce. Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa.
- Wiszniowska T. 1996. *Fauna*. W: Masyw Śnieżnika – zmiany w środowisku przyrodniczym. Polska Agencja Ekologiczna S.A. Wydawnictwa PAE, Warszawa.

Aneta Marek

Instytut Geografii i Studiów Regionalnych
Akademia Pomorska w Słupsku
kornika@wp.pl